

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Του ΠΑΝΤΕΛΗ ΜΠΟΥΚΑΛΑ

Από την Αλκίσιτη στην ανώνυμη «κάλη»

Στην περίπτωση του αναστημένου Λαζάρου, η αίσθηση που κυριαρχεί είναι η όραση. Στα λαζαρίτικα κάλαντα, συγγενείς και φίλοι ρωτούν με αγωνία τον «τετραήμερο» τι είδε στον Κάτω Κόσμο. Αλλά θέλουν ν' ακούσουν βέβαια, παρηγορητικά, κι άλλα, πικρά, ακούνε: «— Λάζαρε, πες μας τι είδες εις τον Αδη όπου πήγες. / — Είδα φόβους, είδα τρόμους, είδα βύσσανα και πόνοους. / Δώστε μου λίγο νεράκι να ξεπλύνω το φαρμάκι / της καρδιάς μου, των χειλέων και να μη ρωτάτε πλέον». Η απάντηση του Λαζάρου (εδώ σε ηπειρώτικη εκδοχή, από το βιβλίο της Γιάννας Β. Σέρρη «Να τα πούμε; — Παραδοσιακά κάλαντα», εκδ. Φιλιππίτη, 1999) δεν διαφοροποιείται από παραλλαγή σε παραλλαγή. Επαναλαμβάνεται σχεδόν ατόφια από τόπο σε τόπο και από εποχή σε εποχή.

Το δημοτικό τραγούδι, που ελάχιστα επηρέαστηκε από την παραμυθική χριστιανική εοχολογία, δεν έχει τη διάθεση να εξωραϊσει ή να προσφέρει ψεύτικη παρηγορία. Ο αυτόπτης μάρτυράς του — ένας από τους ελάχιστους θνητούς, σε μύθους και θρησκευτικές αφηγήσεις, που πήγαν κι ήρθαν— κομίζει ένα μήνυμα που δηλητηριάζει την ίδια του τη γλώσσα. Η γεύση του είναι φαρμάκι. Ίσως έτσι εξηγείται το γεγονός ότι οι Βυζαντινοί αποκαλούσαν «λαζάρους» τους νεκρούς, όπως μας πληροφορεί ο Φαίδων Κουκουλές στο «Βυζαντινών βίος και πολιτισμός» (εκδ. Παπαζήση). Εδιναν δηλαδή το βάρος στον θάνατό του, όχι στην επανάκαμψή του. Οπως μάλιστα ακούμε στα κυπριακά κάλαντα, ο αναστημένος Λάζαρος πήγε στη Λάρνακα, «εκεί γαρ εκατοίκησεν», «τριάντα χρόνους έζησε / και εκκλησίαν θαυμαστή / στο όνομά του έχτισε», όμως: «Ποτέ του δεν εγέλασε. / Είδε την Κόλαση αυτός, / είδε και τον Παράδεισο».

Και στο διήγημα «Λάζαρος» του Ρώσου συγγραφέα Λεονίντ Αντρέγιεφ, γραμμένο το 1906, ο αναστημένος φίλος του Χριστού εμφανίζεται αγέλαστος, «σοβαρός και σιωπηλός», με ύφος «βαρύ και φοβερό». Το βλέμμα του αποδιώχνει έντρομους όσους τον πλησιάζουν. Αυτό που έμαθε, αυτό που ξέρε, τον τσακίζει: «Ο άνθρωπος είναι κι ο ίδιος ένα κενό κι ανάλαφρος ωσαν σκιά» (μετάφραση Σταυρούλα Αργυροπούλου, εκδ. Ροές, 2004).

Στις μέρες που ακολούθησαν την Ανάσταση του Χριστού, η αίσθηση που κυριαρχεί είναι η αφή, με την όραση επικουρικά παρούσα. Κατά τον Λουκά, ο Χριστός εμφανίζεται

Ζωγραφική: Φαίδων Πατρικαλάκης. «Ας τα πούμε όνειρα». Αίθουσα τέχνης «Αστρολάβος Δεξαμενή». Εως 30/5.

Το φρόνημα της ανώνυμης «κάλης» δεν δίνει νόημα στον θάνατό της αλλά στη ζωή της: το νόημα της απόλυτης αγάπης.

Ξαφνικά ανάμεσα στους μαθητές του, που τρομάζουν, νομίζοντας ότι βλέπουν φάντασμα («ηποθθέντες δε και έμφοβοι γενομένοι εδόκουν πνεύμα θεωρείν»). «Κοιτάξτε τα χέρια και τα πόδια μου για να βεβαιωθείτε πως είμαι εγώ ο ίδιος», τους προτρέπει ο Ιησούς. Η συνέχεια της προτροπής επικεντρώνεται στην αφή, ισχυρότερο μάρτυρα από την όραση, που μπορεί να ξεγελαστεί: «Ψηλαφίστε με και θα δείτε πως δεν είμαι φάντασμα, γιατί έχω οσάρκα και οστά» («ψηλαφήσατέ με και ιδετε, ότι πνεύμα οσάρκα και οστά ουκ έχει καθώς έμθεωρείτε έχοντα»). Και για να νικήσει κάθε αμφιβολία, τους ρωτάει αν τους βρίσκεται τίποτα φαγώσιμο. Του δίνουν λίγο ψιπτό ψάρι κι ένα κομμάτι κερήθρα με μέλι. «Και λαβόν ενώπιον αυτών έφαγεν». Αλλη η γεύση τώρα, γλυκιά, όχι φαρμακαμένη όπως στον Λάζαρο.

Για να μετακινηθούμε από την Παλαιστίνη στην αρχαιοελληνική Θεσσαλία, η αφή πρωταγωνιστεί και στη νεκρανάσταση ή αναβίωση της Αλκίσιτης, που πέθανε παίρνοντας τη θέση του Αδμπτου, βασιλιά των Φερών και συζύγου της. Ο παρατυχών Ηρακλής όμως κατέ-

βηκε στον Αδη, νίκησε τον Θάνατο, απέσπασε από τη ζοφερή δικαιοδοσία του την ενάρετη βασίλισσα και την ξανάφερε στο παλάτι. Με τον φόβο ότι τα μάτια του τον ξεγελούν, κυρίως δε με τη σιγουριά πως είναι αδύνατο να γυρίσουν οι νεκροί στο φως («ουκ έστι τους θανόντας ες φάος μόλειν»), ο Αδμπτος ρωτάει όλο αγωνία τον Ηρακλή αν μπορεί ν' αγγίξει τη γυναίκα που βλέπει μπροστά του. Ίδου ο διάλογος των δύο ανδρών, όπως τον σκηνοθετεί ο Ευριπίδης (η μετάφραση είναι του Δανιήλ Ι. Ιακώβ, στην ερμηνευτική έκδοση της «Αλκίσιτης», ΜΙΕΤ, 2012): «ΑΔΜΗΤΟΣ: Βλέπω στ' αλήθεια τη δική μου τη γυναίκα / ή κάποια δολερή χαρά σταλαμένη από θεό με ξεγελάει; / ΗΡΑΚΛΗΣ: Οχι, την ίδια τη γυναίκα σου αντικρίζεις. [...] ΑΔ.: Βλέπω καλά; Είναι η γυναίκα μου που μόλις έθαψα; ΗΡ.: Μην αμφιβάλεις: δεν απορώ που δυσπιστείς απέναντι στην τύχη σου. / ΑΔ.: Να την αγγίξω, να μιλήσω στη γυναίκα σαν να 'ναι ζωντανή;»

Η Αλκίσιτη του μισογύνη υποτίθεται Ευριπίδη αυτοθυσιάζεται για να γλιτώσει ο άντρας της τον θάνατο. Την αντικατάσταση αυτή την πέτυχε ο Απόλλωνας μεθώντας τις Μοίρες. Μιλάει ο ίδιος: «Οι θεές συμφώνησαν μαζί μου / να ξεφυγίει ο Αδμπτος τον θάνατο προσώρας / στη θέση εκείνου στέλλοντας άλλον στον Κάτω Κόσμο. / Και αφού ρώτησε κι έβαλε σε δοκιμασία όλους τους συγγενείς του, / τον πατέρα και τη γριά που τον εγέννησε μητέρα, / δεν βρήκε άλλον κανέναν, εκτός απ' τη γυναίκα του, να είναι πρόθυμος / να δώσει τη ζωή για

χάρη του και το φως του ήλιου να μην ξαναυκρίσει».

Η ιστορία επαναλαμβάνεται σε ποινιακό δημοτικό τραγούδι, τη συγγένεια του οποίου με τον μύθο της Αλκίσιτης υπογράμμισε πρώτος ο Ν. Γ. Πολίτης και κατόπιν ο Νικόλαος Ανδριώτης, ο Γεώργιος Μέγας, ο Κώστας Ρωμαίος κ.ά. Δεν αποδεικνύεται πάντως εύκολα η ιδέα ότι ο λαϊκός ποιητής είχε οπωσδήποτε υπόψη του την ευριπίδικη πραγμάτευση ενός θέματος που, με άλλα βέβαια ονόματα, το συναντάμε και σε παραμύθια αρκετών λαών. Στο ποινιακό τραγούδι ο Γιάννης (ή Γιάννης ο Μονόγιαννης ή Διγενής Ακρίτας) μαθαίνει ότι θα πεθάνει και προσφεύγει στον Αι-Γιώργη. Σαν τον Απόλλωνα αυτός, αποσπά από τον Θεό την ευκαιρία να σωθεί ο προστατευόμενός του αν βρει άλλον να πεθάνει στη θέση του. Πατέρας, μάνα, αδελφή αρνιούνται. Μόνο η αγαπημένη του, η «κάλη» που, δέχεται πρόθυμα να αυτοθυσιαστεί. «Δώσ' μ' ασ τα χρόνια σ' τα καλά, Χάρος να μη κερδαιν' με» την παρακαλεί ο άντρας της. Κι αυτή του προσφέρει τα μισά και τα καλύτερα της: «Τ' εμ'σά και τα καλύτερα, ήλιε μ', τ' εσά είναι» (από την ανθολογία του Πάνου Λαμπιδή «Τα δημοτικά του Πόντου», έκδοση του 1960). Το φρόνημα της ανώνυμης «κάλης» δεν δίνει νόημα στον θάνατό της αλλά στη ζωή της: το νόημα της απόλυτης αγάπης.

«Ημέρα της αγάπης» η σημερινή, απαιτεί κάτι περισσότερο από την εορταστική ρουτίνα για να μη μείνει άδεια, όπως συνήθως συμβαίνει με τις εθιμικά αφιερωμένες «Ημέρες».